

Ref: 2021SDOF00007

Assumpte: Dignificació menstrual

Senyora Alcaldessa,

Tal i com recull la Carta Europea de Salvaguarda dels Drets Humans a la ciutat, a l'article XXVII, les Síndiques i els Síndics Locals han de poder servir com a mecanisme no sols de garantia dels drets de la ciutadania, sinó també de prevenció de la vulneració d'aquests drets i és per això que s'hauran de potenciar les actuacions d'ofici.

Amb aquest objectiu i a tenor de l'article 12 del Reglament de la Sindicatura municipal de greuges de Sabadell, on s'estableix l'àmbit d'actuació de la sindicatura, i a l'empara de l'apartat tercer del Reglament, on faculta a la Síndica per actuar d'ofici, us faig arribar aquesta actuació que he dut a terme arran de diverses queixes i comentaris que m'han fet arribar les alumnes d'algunes escoles i instituts de la ciutat, sobre les dificultats que tenen en els seus centres educatius per higienitzar-se correctament quan tenen la regla.

I. Normativa aplicable

En el marc internacional:

Declaració Universal de los Drets Humans del 1948

Pacte Internacional dels Drets Civils i Polítics del 1966

La Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació (CEDAW), de 1979, és primer conveni vinculant a escala internacional dedicat a la prohibició de les discriminacions contra les dones.

El 2017, el Consell dels Drets Humans (CDH) va emetre la resolució "Accelerar els esforços per eliminar la violència contra les dones: participació dels homes i dels nens en la prevenció de les violències contra les dones i les nenes, i en la resposta al fenomen".

En el marc europeu:

Conveni per a la Protecció dels Drets Humans i les Llibertats Fonamentals (CEDH) de 1950.

Conveni del Consell d'Europa sobre la prevenció i la lluita contra la violència envers les dones i la violència domèstica, del 2011 (conegut com el Conveni d'Istanbul), que va entrar en vigor a l'Estat espanyol l'1 d'agost de 2014.

Resolució del Parlament Europeu “Retrocés dels drets de la dona i de la igualtat de gènere a la UE”, del 2019.

Les directives de la Comissió Europea 2002/73/CE i 2004/113/CE

La Carta de Drets Fonamentals

En el marc de l'Estat espanyol:

Constitució Espanyola 1978

La Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere

La Llei 17/2020, del 22 de desembre, del dret de les dones a erradicar la violència masclista

La Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes,

En el marc català:

Llei Orgànica 6/2006, de 19 de juliol, de reforma del Estatut de Autonomia de Catalunya

Llei 5/2008, del 24 d'abril, dels drets de les dones a erradicar la violència masclista

Llei 11/2014, del 10 d'octubre per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia

Llei 17/2015, del 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes.

Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes

Decret 305/2016, de 18 d'octubre, de la Comissió Interdepartamental per a la Igualtat Efectiva de Dones i Homes i de la Comissió Tècnica Interdepartamental de la Igualtat Efectiva de Dones i Homes.

Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'Educació

II. Justificació de la meva actuació

He volgut investigar si les escoles i instituts de la nostra ciutat disposen d'espais adequats perquè les persones menstruants de cycle superior de primària i dels instituts de la ciutat, es puguin higienitzar correctament; també he volgut investigar si reben suficient informació sobre la menstruació i elements d'higiene sostenibles. Finalment, també he volgut posar en l'agenda dels col·lectius educatius (famílies, personal docent i directiu i alumnat) aquesta situació, per tal de generar reflexions compartides que possibilitin trobar solucions a aquesta situació que, si bé afecta tot l'alumnat, és a les persones menstruants a les que pot ocasionar més dificultats. Quan el sistema educatiu no proporciona espais físics adequats, contribueix a invisibilitzar la menstruació com a fet fisiològic de les dones i a donar el missatge a les alumnes que les seves necessitats no són importants.

És cert que la Generalitat de Catalunya impulsa un programa pilot per lluitar contra la pobresa menstrual. En aquest context, la Generalitat distribuirà copes menstruals i altres productes d'higiene menstrual reutilitzables en alguns instituts catalans a partir del proper curs escolar, 2022-23, amb la intenció d'estendre'l a d'altres centres catalans el proper

curs. Però també és evident que, si els instituts del país no disposen d'espais d'higiene que permetin netejar correctament aquests materials, la inversió que es faci no servirà per res.

En tot cas, posant el focus en aquesta temàtica, he volgut empoderar les nenes i joves de la nostra ciutat per tal que puguin parlar lliurement de la menstruació i reivindiquin espais adequats per poder-se higienitzar correctament a les seves escoles i instituts, a més de fomentar la sostenibilitat, amb informació sobre mitjans d'higiene alternatius a les compreses i els tampons. A més, considero imprescindible formar a aquestes persones, no només en l'àmbit educatiu perquè tinguin millors competències, sinó en tots els àmbits que els afecten en la seva vida quotidiana, inclosos aquells que tenen a veure amb l'autocura, perquè, només d'aquesta manera, prendran consciència del valor del seu propi cos i adquiriran les eines i recursos que necessiten per ser conscients de les vulneracions que poden patir dels seus drets, i reivindicar una societat més justa i igualitària.

El meu nivell competencial, com a Síndica municipal de greuges de Sabadell, s'estableix en el coneixement d'aquelles peticions que versin sobre qualsevol assumpte o matèria que sigui competència de l'Ajuntament (així com els serveis municipals, els organismes dependents o vinculats a l'administració municipal, les empreses municipals de capital total o parcialment pública). En aquest sentit, entenc que aquesta recomanació abasta altres esferes que no son úniques o pròpies de l'administració local, i que van més enllà de les competències que pugui tenir l'Ajuntament. No obstant, en base al principi de subsidiarietat garantista, el meu deure com a defensora dels drets de la ciutadania, i per tant, com a institució més propera a la ciutadania, és vetllar perquè els drets es garanteixin a la nostra ciutat perquè, només des d'una visió global dels drets, els podrem garantir efectivament. Amb aquesta recomanació, no vull fer un abordatge d'un dret específic, perquè estic posant damunt la taula que, una manca d'infraestructures adequades, suposa la vulneració d'un conjunt de drets. Certament, fins ara, la institució, quan tractava un expedient a instància de part o d'ofici, intentava posar el centre d'atenció en un dret, però la naturalesa de la institució i l'experiència, ens fan anar per un camí més generalista, tot deixant d'intentar concretar un sol dret de forma específica, per tenir una visió més global, i garantista. Per tant, com ja he vingut fent darrerament en les resolucions dels expedients, em centraré en els diferents drets que resulten vulnerats per una manca d'actuació administrativa.

III. Consideracions

a. Marc teòric

La menstruació, definida com la construcció d'un procés emocional i físic pel qual travessen les nenes, les adolescents i les dones, és una procés fisiològic exclusiu de les persones del sexe femella que les acompanya durant tota la seva vida fèrtil, malgrat que no totes les dones menstruen, ni totes les persones que menstruen són dones. La

menstruació és cíclica i té una duració mitjana d'entre 20 i 31 dies. El cicle menstrual consta de quatre fases: la preovulació (o fase fol·licular o fase proliferativa) l'ovulació (l'ovòcit és alliberat de l'ovari i és conduit a l'úter a través de la trompa de Falopi) la post ovulació (fase lútea o fase secretora) i la menstruació (també anomenada regla, període o sagnat menstrual).

Malgrat ser un procés biològic natural, que pertany a la major part de la població mundial, cal dir que, depenent del context geogràfic, social i cultural, encara pateix estigmatització, invisibilització i prejudicis. A banda de l'estigmatització de la menstruació, la manca d'accés a l'aigua potable i el sanejament en alguns països, la inexistència de lavabos o espais adequats d'higienització i la manca de dispositius d'higiene personal, són els principals problemes, a nivell mundial, que pateixen les nenes, dones i persones menstruants, quan tenen la regla. Atendre les necessitats i els drets de les persones que tenen la menstruació és una qüestió clau per a la garantia dels drets humans universals.

El concepte de “pobresa menstrual”

La pobresa menstrual és un concepte recent, que l'ONG *Compassion UK* defineix com “la falta d'accés a productes sanitaris, a l'educació menstrual i a uns lavabos en condicions. La pobresa menstrual també inclou el tractament dels residus generats per aquests productes d'higiene menstrual d'un sol ús. Per tant, no està únicament relacionada amb la capacitat econòmica d'una persona (Ghafoor, 2019).

L'accés als productes sanitaris.- És cert que el terme “pobresa menstrual” ens suggereix una primera idea relacionada amb la manca de recursos per fer front a les despeses que comporta tenir la menstruació. S'estima que, a Espanya, dues de cada deu dones pateixen l'anomenada pobresa menstrual (PeriodSpain, 2020), trobant-se en situacions econòmiques tan precàries que fa que hagin de triar entre atendre necessitats tant bàsiques com el menjar o accedir a productes d'higiene menstrual.

A Espanya, els productes d'higiene menstrual no gaudeixen d'un IVA reduït com a producte de primera necessitat. Per tant, l'IVA del 21% fa que el cost del producte sigui molt elevat, fomentant encara més aquesta precarietat menstrual. La reducció d'aquest IVA era un dels punts que havia d'incloure la proposta de Llei de l'avortament a Espanya però, finalment, no s'ha contemplat en l'esborrany de la mateixa.

L'educació menstrual.- Alguns estudis observen que, les nenes i les adolescents, reben informació incompleta, anterior i posteriorment a la menarquia. I quan es tracta de la menstruació, allò que no saben les desprotegeix. La desinformació o la manca d'informació sobre la menstruació condueix a idees errònies i prejudicis i discriminació, que impedeix que les nenes la considerin un fet normal a la seva vida. La desinformació, alhora, també possibilita que els nois no entenguin la seva importància i no la normalitzin. Els nois doncs,

també hi juguen un paper important. Els tabús i els mites circulen entre totes i tots. Aprendre sobre la menstruació i desenvolupar hàbits saludables per fer-hi front, o ajudar les amigues i les germanes a afrontar-la és doncs, crucial. Per tant, educar els nens i les nenes sobre la menstruació generarà confiança i fomentarà hàbits saludables.

L'accés a uns lavabos en condicions.- En termes generals, ens trobem que les nenes i les dones tenen necessitats d'higienització personal úniques, en comparació als homes. La higiene menstrual és un tema de drets humans, que té que veure amb la igualtat de gènere, el dret a l'aigua i al sanejament, el dret a la salut, el dret a l'educació i el dret a la participació (UNICEF, 2017). Segons dades d'UNICEF, el 43% de les nenes i adolescents a Mèxic prefereixen quedar-se a casa que anar a l'escola quan tenen la regla, fet que les perjudica, especialment en el seu dret a l'educació, disminueix la seva participació activa a la societat i genera desigualtat.

Les instal·lacions de sanejament –tant públiques com privades- i adequades per a les necessitats d'higiene menstrual són, per tant, un factor clau per garantir la dignitat de les dones i les nenes, però també per permetre-les participar de forma activa en els processos de creixement i desenvolupament que els permetran competir en igualtat de condicions amb les persones no menstruants i ser peces clau de les societats en les que viuen.

La UNFPA, l'organisme de la ONU encarregat de vetllar per la salut sexual i reproductiva de les dones arreu del món, ha fixat el dia 28 de maig com el dia mundial de la higiene menstrual per fer visible les necessitats específiques de les persones menstruants arreu del món.

Menstruació i sostenibilitat ambiental.- La Generalitat de Catalunya, dins el Pla d'Equitat Menstrual, ha fet arribar a més de 1.200 alumnes de tercer d'ESO de 24 centres educatius de tot el territori català, productes mensuals reutilitzables i mediambientalment sostenibles, com copes mensuals, calces mensuals o compreses ecològiques. El Pla vol garantir al conjunt de dones i persones menstruants l'equitat menstrual, entesa com la garantia d'accés als productes mensuals que cadascuna triï, i evitar els productes d'un sol ús. Només a Catalunya, en un any, es generen unes 9.000 tones de residus de productes mensuals no reutilitzables, que suposen uns 750 milions de productes mensuals d'un sol ús que no es poden reciclar, segons dades de l'Agència Catalana de Residus (2019).

El paper de les escoles i instituts de Catalunya

Les escoles juguen un paper clau per superar la pobresa menstrual, entesa en un sentit ampli, tant pel què fa a l'educació menstrual, la gestió de la higiene menstrual, la (de)construcció d'estereotips i prejudicis i la facilitació de lavabos adequats per a la higiene personal de les persones menstruants.

En l'àmbit relacional, les escoles acostumen a ser les esferes més properes a les adolescents respecte la menstruació però, alhora, poden estar carregades de construccions socials de significats i estigmes sobre aquest procés fisiològic (Castro, 2021). Aquestes construccions socials s'anomenen "currículum ocult" i consisteixen en "aquelles coses que els alumnes aprenen a través de l'experiència d'assistir a l'escola, més enllà dels objectes educacionals d'aquestes institucions" (Haralambos, 1991).

En aquest sentit, la Generalitat de Catalunya (2008) va publicar una "Guia de coeducació per als centres educatius" on, entre d'altres coses, aposta per disposar de lavabos no segregats precisament per lluitar contra el binarisme de gènere imperant i minimitzar l'impacte del currículum ocult. Aquesta pràctica, com veurem més endavant, genera dues conseqüències que afecten directament les joves en edat escolar: per una banda, les instal·lacions d'higiene no segregades no els permeten gaudir de la suficient intimitat per a netejar-se correctament elles mateixes o els seus dispositius reutilitzables (com les copes menstruals) i, d'altra banda, perden la funció d'espais segurs on poden "refugiar-se" quan se senten assetjades per persones del gènere masculí.

Per altra banda, com veurem també més endavant, moltes escoles de Catalunya no compten amb instal·lacions de sanejament adequades perquè les nenes puguin dur a terme una higiene menstrual correcta, ni disposen d'articles d'higiene íntima menstrual. Tot això fa que les nenes i adolescents tinguin por de tacar-se, sentir vergonya, por o burla per part de companys de classe o docents, el que provoca que marxin de l'escola o inclús, deixin d'anar-hi quan tenen la menstruació.

És, en aquest sentit, que cal fer un abordatge de l'educació menstrual, de forma profunda i transversal a les escoles. S'ha de reclamar la necessitat d'establir un programa integral de coeducació a les escoles, adreçat a tots els col·lectius educatius, des de les primeres etapes de primària fins a la fi de l'escolarització obligatòria, amb especial èmfasi en la salut, tant per a l'alumnat com per a les famílies i el professorat, que impliqui informació en la pràctica d'higiene menstrual. La formació del professorat ha d'incloure informació precisa per les estudiants.

Menstruació i construcció de la identitat personal

Algunes autores consideren que la menstruació, més enllà d'un procés fisiològic, és una construcció social i cultural i polític, cosa que es demostra pel fet que la menstruació continua essent tabú per a moltes persones. Carol Hanisch (2009) va ser la primera autora a conceptualitzar que "tot allò personal és polític" a partir dels treballs del grup Redstockings (1973) on tot de dones compartien les seves problemàtiques individuals per tal de fer-ne una abstracció que permetés la lluita política pels seus drets. Actualment, l'activista Erika Irusta (2016) també defensa que la menstruació és un fet polític, ja que, segons ella, el problema no és la menstruació sinó qui menstrua en aquesta societat.

Segons Azpeitia (2001) la invisibilització de la menstruació s'explica en un context de la societat patriarcal que associa les dones amb corporalitat. Però no qualsevol corporalitat és acceptada, sinó només aquella que el patriarcat pot utilitzar pel seu propi benefici i a la que imposa una norma de com ha de ser. És en aquest sentit que la corporalitat de la dona menstruant no encaixa en el model normatiu.

En aquesta construcció de la identitat a partir del propi cos, és important centrar-nos en l'etapa educativa, ja que és en aquest període vital on es construeix la pròpia identitat a partir de les relacions socials que s'estableixen en el context educatiu. És per això que, aquesta actuació, enfocada en la dignitat menstrual, es centra en l'etapa d'escolarització, malgrat que, com hem dit, la menstruació és un fet fisiològic que es produeix durant tota la vida fèrtil de les dones.

És en aquest període de la vida on es transita de la infància a l'edat adulta a través de la menarquia. La societat deixa de considerar-te una nena i et converteix en una "dona". Segon Héritier (1996) "El que atorga a la noia l'estatut de dona no és la pèrdua de la virginitat, ni el matrimoni, ni tant sols la maternitat, sinó la concepció (...). Una dona estèril no es considerada una veritable dona". En definitiva, segons Camarasa (2016) podem dir que "la primera menstruació significa un canvi d'etapa, de la infantesa a l'edat adulta, marcada per la capacitat reproductiva, és a dir, l'inici de la seva vida fèrtil de la dona. Quan aquesta està preparada fisiològicament per engendrar se la passa a reconèixer socialment com a "dona"."

Els darrers anys, moviments com el #metoo o les manifestacions de rebuig a la sentència del cas de la violació grupal de "la manada" han posat a l'agenda política i educativa la necessitat d'empoderar nenes i joves sobre el seu propi cos. A Mèxic, el moviment feminista utilitza la imatge no sexualitzada dels pits a les manifestacions per desconstruir el cos femení com a objecte de consum patriarcal. Però, malgrat això, encara hi ha molt camí per recórrer. Alguns col·lectius han assenyalat que la por, la vergonya i el rebuig cap a la menstruació genera "rebuig cap al propi cos, inseguretat i violència patriarcal" (Acció Lila, 2018).

Volem posar de manifest que, quan les escoles i els instituts no proveeixen d'espais adequats les nenes i joves per a la correcta higiene menstrual, contribueixen a invisibilitzar-la i a convertir-la en tabú. I això també genera una contradicció entre el discurs educatiu que vol empoderar les persones respecte els seus cossos i el fet de fer-les utilitzar espais indignes d'autocura que elles mateixes acaben normalitzant com allò natural a les seves escoles. El missatge que acaben rebent per part de les administracions públiques és que el seu cos no és important, que les seves necessitats són espúries i que s'han de conformar amb el que hi ha.

El dret a l'educació i el dret a la salut

Aquesta actuació es centra en l'etapa educativa però a la vegada també, perquè l'educació és un dret humà fonamental on hem d'assegurar que totes les persones que menstruïn o que puguin menstruar tinguin un accés digne a ella. Així doncs, podem observar que les dades sobre absentisme escolar a escala mundial són impactants i és per això que hem d'assegurar que totes les dones que menstruïn tinguin accés a recursos mensuals, independentment de la seva situació econòmica.

Per tant, és crucial que les escoles garanteixin l'accés a unes infraestructures i articles d'higiene menstrual adequats per tal d'empoderar a les nenes i les adolescents. Cal que la menstruació deixi de ser un tema tabú i es compregui la importància d'una higiene menstrual correcta. (Perez, U; Cardenal, M & Rodriguez, A. 2018).

Com hem vist, el fet de no disposar de lavabos en condicions, fa que algunes alumnes no vagin a l'escola quan tenen la regla, per les dificultats que els suposa higienitzar-se correctament. Això fa que el seu dret a l'educació és vegi seriosament compromès.

Però nombrosos testimonis també han posat de manifest que no fan servir els lavabos de l'escola o de l'institut per la manca d'higiene que tenen o per no disposar d'elements tant bàsics com paper higiènic o sabó de mans. Aquest fet compromet el dret a la salut dels i les alumnes, ja que pot originar problemes intestinals, infeccions d'orina, entre d'altres.

b. Resultats obtinguts en l'enquesta-estudi realitzat.

El curs 2021-22, hi havia 5.083 alumnes de cicle superior de primària i 10.862 alumnes d'ESO a la ciutat de Sabadell. D'aquests, 611 alumnes han participat a l'estudi, 565 de secundària. Es va enviar un qüestionari a totes les direccions de les escoles i instituts de Sabadell, tant públics com concertats, i es va fer servir les xarxes socials i whatsapp per fomentar el boca orella i la participació de la ciutadania. L'enquesta va estar activa des del 22 de febrer fins el 13 de març del 2022.

L'enquesta va ser contestada per 1.133 persones. D'aquestes un 53,9% eren alumnes, un 35% famílies i, finalment, un 11,1% formava part del professorat.

Les escoles i instituts que han participat en aquesta enquesta han estat un total de 33 centres, entre ells hi ha: CEIP Catalunya, CEIP Enric Cassases, CEIP Joanot Alisanda, Escola La Trama, CEIP Miquel Martí i Pol, CEIP Nostra Llar, CEIP Creu Alta, CEIP Joan Maragall, CEIP Ribatallada, CEIP Samuntada, CEIP Tarlatana, CEIP Can Deu, CEIP Gaudí, CEIP Roureda, CEIP Sant Julià, CEIP Andreu Castells, CEIP Can Rull, CEIP Concordia, CEIP Mas Boadella, Instiut Escola Violet, CEIP Teresa Claramunt, Institut Escola Joan Sallares i Pla, CEIP Joan Montllor , INS Escola Industrial, INS Narcisa Feixa i Cruells, INS Vallès, INS Agustí Serra, INS Ca n'Oriach, INS Joan Oliver, INS Jonqueres, INS Arraona, INS Ferran Casablanques, INS

Sabadell, INS Miquel Crusafont i Pairó, INS Pau Vila, INS Ribot i Serra, Institut Sagrada Família, Escola Pia, Escola del Carme, Ramar, Escola del Sol i, finalment, l'escola Servator.

Cal destacar la gran participació del INS Pau Vila amb un total de 308 respostes, entre alumnes, pares i famílies; seguit del INS Escola Industrial on han estat enquestats un total de 176 respostes; i finalment, l'INS Ribot i Serra amb 69 respostes.

- Alumnat

Vam constatar que majoritàriament el qüestionari va ser contestat per alumnes que s'identificaven amb el sexe biològic femella. De 586 alumnes participants, el 84% eren dones, posant en evidència que és un tema que realment preocupa les alumnes de la ciutat. Destaquem que el 83,5% de l'alumnat considera que la regla és un tema tabú, independentment del sexe biològic que els defineix. També destaquem que un 56,4% de les noies enquestades i un 67,4% dels nois, van respondre que havien rebut informació sobre la menstruació per part de l'escola. És significatiu que un 43,6% de les dones enquestades va contestar que no..

Un altre aspecte a destacar té a veure amb els lavabos i dispositius d'higiene. El 62% de l'alumnat enquestat assisteix a centres educatius amb lavabos no segregats. Gairebé el 50% del total de l'alumnat enquestat, afirma que, en els lavabos del seu centre educatiu falta o bé tapa del vàter, o bé sabó o bé paperera. És significatiu que un 34% de l'alumnat afirma que els lavabos del seu centre educatiu no disposen de cap d'aquests tres elements. També cal destacar que un 86,5% de l'alumnat afirma que en alguna ocasió han trobat els lavabos tan bruts que no els han pogut fer servir.

En el cas de les persones que menstruen, vam fer preguntes específiques, entre les quals, si el centre educatiu posava a la seva disposició compreses o tampons en cas que els vingués la regla i no disposessin de cap material d'higiene: gairebé el 50% de les alumnes enquestades van contestar que no ho sabien, mentre que un 33% va respondre que els seus centres educatius no els faciliten aquests materials. També és significatiu que un 39% de les alumnes van afirmar que en alguna ocasió no les havien deixat anar al lavabo quan tenen la regla i les havien fet esperar a l'hora del pati¹. També és destacable assenyalar que el 65,5% de es alumnes es senten incòmodes o molt incòmodes a l'escola quan tenen la regla. Tots aquests factors, entre d'altres, poden explicar perquè el 51% de les alumnes enquestades ha faltat a l'escola pel malestar derivat de la menstruació i, d'aquestes, un

¹ Aquesta qüestió és molt rellevant perquè una de les queixes que va arribar prèviament a la institució de la Síndica de Greuges de Sabadell era precisament la d'una alumna amb regles molt abundants que havia arribat a tacarà la cadira de classe perquè no la deixaven sortir de l'aula quan ho necessitava.

65% va afirmar que les havia perjudicat per seguir correctament les classes o el seu rendiment escolar.

- Famílies

La principal conclusió de l'estudi en aquest col·lectiu educatiu és el gran desconeixement que tenen les famílies sobre com són els lavabos dels centres educatius i en quines condicions s'han d'higienitzar els seus fills i filles. Un 21,5% de les famílies, ignoren si el centre escolar té lavabos segregats, mentre que un 24,6% no saben si els lavabos disposen d'elements bàsics d'higiene, percentatge que augmenta al 43% en cas de famílies amb fills mascles. Un 51% de les famílies tampoc sap si l'escola disposa de compreses o elements semblants per les alumnes en cas que aquestes tinguin la regla.

És important assenyalar també que hi ha una notable diferència de coneixement de la situació dels espais d'higiene als centres escolars, entre les famílies que tenen fills o filles. El 51% de les famílies que tenen filles afirmen que, la filla, en alguna ocasió, s'ha queixat que no l'han deixat anar al lavabo mentre tenia la menstruació. Un 19% de les famílies afirma que la filla ha faltat en alguna ocasió a l'escola pel fet de tenir la regla i, d'aquestes, un 48% afirmen que si que les ha perjudicat per seguir les assignatures amb normalitat. També exposen, en un 71% dels casos, que l'escola ha acceptat el motiu d'absència com a justificat, quan s'ha exposat que era per la menstruació. Finalment, de forma majoritària, les famílies amb filles exposen que aquestes se senten incòmodes o molt incòmodes als centres educatius quan tenen la regla.

- Equips docent i directius

Els resultats obtinguts en l'enquesta als equips docents i directius mostren una visió més positiva de l'estat dels espais d'higiene personal dels centres educatius i, alhora, donen una idea sobre la percepció de la menstruació entre l'alumnat. Un 57,6% del professorat afirma haver parlat sobre la menstruació a l'alumnat, i un 42% del professorat també afirma que la menstruació continua essent un tema tabú a l'escola. era un tema tabú a l'escola.

El 69% del professorat afirma que el centre disposa de lavabos diferenciats i un 50% diu que aquests lavabos disposen tant de papereres, com de paper higiènic i de sabó de mans. Un 43% del professorat afirma que no es disposa dels tres elements d'higiene. Alhora, un 48% de l'equip docent afirma que els lavabos no tenen tots els elements per garantir una bona higiene menstrual a les alumnes (papereres als lavabos per llençar els tampons i les compreses, o aixeta a l'interior perquè es puguin rentar les mans o la copa menstrual).

En un 82% dels casos, els docents afirmen que l'escola disposa de compreses o tampons i un 37% dels enquestats afirmen que no han rebut mai cap queixa per part de les alumnes

per no deixar-les anar al lavabo. Alhora, el 48% dels enquestat afirmen que els lavabos de l'alumnat no han estat correctament higienitzats en alguna ocasió i un 24% no sap si ho han estat o no.

Un 67% del professorat afirma que, en algunes ocasions, les alumnes no han assistit a classe a causa de la menstruació i un 83% dels professors ho han considerat un motiu vàlid d'absentisme. També afirmen majoritàriament (en un 61% dels casos), que les alumnes no havien estat perjudicades per seguir correctament l'assignatura malgrat aquesta absència.

Finalment, volem destacar la percepció que té l'equip docent i directiu sobre la comoditat de les alumnes a l'escola, quan tenen la regla. En aquest col·lectiu educatiu, la majoria de les respostes van ser que les alumnes es senten molt còmodes o còmodes a l'escola de forma molt majoritària mentre que la resta de col·lectius, com hem vist anteriorment, comparteixen la visió que les alumnes se senten molt incòmodes en els centres educatius quan tenen la menstruació.

IV. Conclusions

Com hem vist, l'higiene menstrual en les joves i adolescents en edat escolar, és un tema cabdal que afecta el dret a la salut, el dret a l'educació i que contribueix en gran manera a la creació de la pròpia identitat i a l'empoderament de les persones. Una correcta educació menstrual a l'escola i disposar d'equipaments i dispositius d'higiene menstrual adequats, universals i gratuïts, contribueix notablement a millorar la qualitat de vida de les alumnes durant la seva etapa escolar. Cal trencar el tabú sobre la menstruació i calen accions concretes per evitar la discriminació i protegir la salut menstrual de les dones i les nenes. Iniciatives com establir un dia Internacional de la Higiene Menstrual, que se celebra el 28 de maig, pretenen trencar els tabús i generar diàleg. Però mentre seguim considerant la menstruació com un tema individual, privat i menor, estarem lluny de la justícia menstrual. En aquest sentit, falta impulsar l'educació menstrual a les escoles, per trencar amb la discriminació de gènere silenciosa, que suposa; perquè una de les formes més generalitzades i comunes de discriminació de gènere que experimenten diàriament les nenes i les dones d'arreu del món és el seu accés inadequat als lavabos i a dispositius i materials d'autocura per a la gestió de la higiene menstrual.

Hauríem d'emmirallar-nos amb països com Escòcia i Nova Zelanda, on ofereixen els productes d'higiene menstrual de forma gratuïta, a les farmàcies, centre educatius, etc.. O en d'altres països, que malgrat no ser gratuïts no es graven amb cap impost. En canvi a Espanya, el debat encara gira entorn a reduir el tipus de l'IVA al 4%. I que si bé es donava per fet dies abans d'aprovar-se la Llei de l'avortament –perquè anava previst com una mesura dins de la pròpia llei-, finalment la proposta va decaure. Per tant, avui dia, l'iva dels productes d'higiene menstrual segueix sent del 10%. Malgrat que el tipus del 4% d'IVA és el

que grava els productes de primera necessitat, i els productes d'higiene menstrual, al meu entendre, no ho poden ser més, de primera necessitat. La llei de l'avortament, no obstant, sí que ha previst el dret de les dones menstruants a que, en els centres educatius i penitenciaris, se'ls puguin distribuir de forma gratuïta aquests productes.

La menstruació afecta les dones cisgènere, així com els homes transgènere i els individus no binaris. Per aquest motiu, els productes mensuals haurien de ser gratuïts i estar disponibles a tots els lavabos públics, i per tant, també a les escoles, instituts i universitats, per a homes, dones i de gènere neutre que menstruïn. La lluita pels productes mensuals a tots els banys és una lluita neutral de gènere.

Cal garantir que les nenes, les dones i totes les persones que menstruïn, tinguin accés a productes mensuals nets, privacitat per canviar-se tan sovint com sigui necessari, aigua i sabó per rentar-se si ho necessiten, i llocs on poder dipositar els materials usats o higienitzar correctament els materials reciclables. No disposar d'alguns d'aquests elements per a la correcta higiene menstrual, contribueix a generar estats d'ansietat i vergonya, i contribueix a estigmatitzar i reforçar el tabú de la menstruació. També dificulta la capacitat de participar amb èxit a l'escola, el treball i altres aspectes de la vida diària, i contribueix a perpetuar una societat desigual de gènere.

L'administració pública, gestora d'aquests espais formatius, no pot ser responsable de la invisibilització d'aquest fet biològic que afecta a més de la meitat de l'alumnat. És en aquest sentit que té l'obligació de garantir espais d'higiene adequats a les necessitats de l'alumnat, amb tots els dispositius necessaris per a que les alumnes menstruants puguin higienitzar-se correctament. I aquests espais han d'estar nets i disposin de paper, aigua, sabó i papereres en tots els casos. Alhora, ha de protegir les alumnes que pateixen pobresa menstrual en el sentit econòmic, facilitant-los els elements d'higiene menstrual quan aquestes ho necessitin.

Per fer front al currículum ocult, els nous espais d'higiene a les escoles i instituts són no binaris. Malgrat plantejo la possibilitat que aquests espais poden suposar un risc per la seguretat i la privacitat de les dones i que, d'aquesta manera, aquestes perden espais segurs quan es senten assetjades o agredides, nombrosos estudis afirmen que els lavabos segregats són font d'exclusió i discriminació per a les minories de gènere. Recomanacions a escala internacional, però també fruit de la Llei 11/2014 dels drets de les persones LGTBI+ també van en la línia d'eliminar els espais segregats. En tot cas, és una qüestió sobre la que cal reobrir el debat per tal de conciliar les dues realitats que es contraposen. Per garantir els drets d'un col·lectiu no podem vulnerar diàriament els drets d'un altre, en aquest cas, el de la necessària privacitat o sensació de seguretat que generen els lavabos segregats a les persones que s'identifiquen com a dones.

En aquest sentit, m'atreveixo a assenyalar que els lavabos òptims serien aquells que disposessin, dins del cubicle individual, de vàter, pica per rentar les mans, paper higiènic, sabó, paperera i tot allò necessari per a l'ús dels productes mensuals reutilitzables, com les copes o les calces mensuals o les compreses de tela, entre d'altres, i per a poder-se higienitzar correctament en cas de necessitat. Aquest tipus de lavabos permetrien conservar la privacitat, mantenir un espai segur per a les persones que es puguin sentir assetjades i, alhora, gaudir d'una correcta higiene menstrual i de tot tipus, per a les persones que ho necessitessin. La planificació d'equipaments públics hauria d'anar en aquesta línia i així conciliaríem els interessos d'ambdós col·lectius, evitant fomentar el currículum ocult però garantint els drets de les persones menstruants.

Sé molt bé que l'Ajuntament de Sabadell només és el titular de les instal·lacions dels edificis de Primària, a qui també pertany el manteniment, però aquesta proposta també apel·la al cycle superior de primària, on algunes nenes ja tenen la menstruació. En canvi, pel que fa a les instal·lacions de l'ESO i Batxillerat, corresponen a la Generalitat de Catalunya.

V. Recomanacions

Aquesta actuació vol posar damunt de la taula un tema que preocupa a la ciutadania, i des de la meua òptica, aquesta problemàtica respon als canvis de la nostra societat i dels estils de vida individuals, i sobre el qual és necessari prendre mesures urgents per garantir els drets com l'educació, la seguretat, la igualtat i l'accés a l'aigua i al sanejament.

En el benentès que cal que es tingui en compte el criteri del personal tècnic municipal per definir les solucions més idònies, ja que són aquestes persones qui poden aportar la seva expertesa a l'hora de planificar i pacificar la nostra ciutat, les meves **RECOMANACIONS** són les següents:

1. Establir i oferir un paquet semblant al de garantia alimentària però per a productes d'higiene menstrual a les persones que ho necessitin.
2. En els plans de salut de les escoles, que s'informi del dret que tenen les dones de l'accés als productes d'higiene menstrual de forma gratuïta a les escoles, i es creï un mecanisme de garantir l'accés a aquests productes, sense estigmatitzar les persones que els requereixen.
3. Dissenyar plans educatius des de la coeducació de P3 a batxillerat per empoderar les persones menstruants i desestigmatitzar la menstruació, entre d'altres objectius.

4. En les instal·lacions de Primària, titularitat municipal, que es garanteixi l'accés a uns lavabos nets i segurs, amb aigua, sabó i mecanismes d'eliminació, per garantir una gestió de la higiene menstrual digna, segura i còmoda per a tothom.
5. En les noves escoles que es projectin o, en la mesura que en els existents sigui possible, s'estudiï la possibilitat de crear cubicles individuals on els alumnes disposin de tot el necessari per a la correcta higiene menstrual (vàter, pica per rentar les mans, paper higiènic, sabó, paperera i tot allò necessari per a l'ús dels productes mensuals reutilitzables, i per a poder-se higienitzar correctament en cas de necessitat).
6. Pel què fa als edificis de l'ESO i batxillerat, que són de titularitat i competència de la Generalitat de Catalunya; que, des de l'Ajuntament, s'insti a proporcionar l'accés als lavabos, en els termes esmentats a l'administració competent.

En relació a la vinculació d'aquesta resolució amb els Objectius de Desenvolupament Sostenible de l'Agenda 2030 de les Nacions Unides, considero que les recomanacions efectuades estan vinculades als següents ODS:

Objectiu 3. Garantir una vida sana i promoure el benestar per a totes les persones a totes les edats

Objectiu 4. Garantir una educació inclusiva, equitativa i de qualitat i promoure oportunitats d'aprenentatge durant tota la vida per a tothom

Objectiu 5. Aconseguir la igualtat de gènere i apoderar totes les dones i nenes

Objectiu 6. Garantir la disponibilitat i una gestió sostenible de l'aigua i el sanejament per a totes les persones

Objectiu 11. Aconseguir que les ciutats i els assentaments humans siguin inclusius, segurs, resilents i sostenibles

Objectiu 13. Adoptar mesures urgents per a combatre el canvi climàtic i els efectes d'aquest

Objectiu 16. Promoure societats pacífiques i inclusives per tal d'aconseguir un desenvolupament sostenible, proporcionar accés a la justícia per a totes les persones i desenvolupar institucions eficaces, responsables i inclusives a tots els nivells

Us sol·licito que, **en el termini màxim de dos mesos** a comptar des de la notificació d'aquest document -i de conformitat amb l'article 22.4 del Reglament de la Sindicatura municipal de greuges de Sabadell-, s'emeti l'oportuna resolució en quan a l'acceptació o no de l'esmentada recomanació.

Finalment, us agraeixo la confiança dipositada en aquesta institució, i quedo a la vostra disposició per qualsevol aclariment que pugueu necessitar.

Atentament,

Eva Abellan Costa

Síndica de greuges de Sabadell

Sabadell, a data de la signatura electrònica

Annex – Bibliografia

Azpeitia, M. et alt. eds. (2001) Piel que habla. Viaje a través de los cuerpos femeninos. Barcelona: Ed. Icaria.

Camarasa, Irina (2016) “La construcció de gènere basada en la biomedicina: una aproximació etnogràfica a la menstruació”. Treballs Finals de Grau Antropologia Social i Cultural, Facultat de Geografia i Història, Universitat de Barcelona, Curs: 2015-2016
<http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/124671?mode=full>

Castro Bernal, L. (2021). Manejo de higiene menstrual de niñas y adolescentes en contextos escolares: revisión de factores asociados y una propuesta metodológica para aplicar en Bogotá.

El-Gilany, A. H., Badawi, K., & El-Fedawy, S. (2005). [Menstrual hygiene among adolescent schoolgirls in Mansoura, Egypt](#). Reproductive health matters, 13(26), 147-152.

El camino rubí: <https://www.elcaminorubi.com/>

Generalitat de Catalunya <https://web.gencat.cat/ca/actualitat/detall/La-meva-regla-les-meves-regles>

Grup d'educació i gènere UAB. [Perspectiva de gènere en l'educació. Marc conceptual](#). Juliol, 2020.

Hanisch, C. (2009). The personal is political: The women's liberation movement classic with a new explanatory introduction. Carol Hanisch of the Women's Liberation Movement. [Lo personal es político](#) Ediciones feministas Lúdicas (2016)

Haralambos, M. (1991) Sociology: Themes and Perspectives. Glasgow. Collins Educational; New ed of 3 Revised ed edition

Irusta, E. (2016) Diario de un cuerpo. España: Catedral Editorial.

Blog Juvenopolis: <https://juvenopolis.wordpress.com/2019/02/28/enganxat-a-la-menstruacio/>

Manzoor, T., Azam, N., & Pervaiz, F. (2019). [Assessment of knowledge and practices menstrual hygiene management among adolescent school girls](#). 69, 247–254.

Milner, J.C (2020) [Reflexiones sobre el movimiento #metoo y su filosofía](#) Ética y Cine Journal, vol. 10, núm. 1, pp. 103-114, 2020. Universidad de Buenos Aires

Moyano, N., Sánchez-Fuentes, M., Parra-Barrera, SM. (2022) [Only “yes” means “yes”:
Negotiation of sex and its link with sexual violence](#) Journal of interpersonal violence

Pérez-Colemán, U., Cardenal del Peral, M., & Rodríguez Suárez, A. (2018). Manual de Gestión de Higiene Menstrual en la Escuela. Madrid: ONGAWA.

Roset Fabrega, M. (2008) [Guia de coeducació per als centres educatius: pautes de reflexió i recursos per a l’elaboració d’un projecte de centre](#). Generalitat de Catalunya

Subirats, M., Tomé, A. (2007) Balones fuera. Reconstruir los espacios desde la coeducación. Barcelona: Ediciones Octaedro.

UNFPA: <https://www.unfpa.org/es/events/dia-internacional-de-la-higiene-menstrual-0>

UNICEF (2017) “Higiene menstrual en las niñas de las escuelas del área rural en el pacífico colombiano: Choco – Bagadó, Cauca - Santander de Quilichaoe, Nariño - Ipiales”.
<https://www.unicef.org/mexico/comunicados-prensa/essity-y-unicef-unen-fuerzas-por-la-infancia-en-m%C3%A9xico-bajo-el-llamado-la>

Wikipedia: https://es.wikipedia.org/wiki/Ciclo_sexual_femenino